

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

Centraal in dit onderzoek staat de vraag met welke instrumenten de verkeersveiligheid van ouderen in de toekomst kan worden verbeterd. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is eerst een algemene analyse gemaakt van de relatie tussen ouderen, mobiliteit en verkeersveiligheid. Vervolgens is in kaart gebracht hoe het beleid ten aanzien van ouderen tot stand komt, gevolgd door een beschrijving van enkele relevante ontwikkelingen op de vervoersmarkt. Het een en ander heeft geresulteerd in een aantal oplossingsrichtingen, gerangschikt naar maatregelen op het terrein van technieken aan infrastructuur en voertuig, instrumenten met betrekking tot de inrichting van de openbare ruimte en ondersteunende maatregelen op het gebied van gedrag en communicatie. Hieronder worden de belangrijkste conclusies gegeven.

Ouderen, mobiliteit en verkeersveiligheid

Ouderen zijn in meerdere opzichten een interessante doelgroep. Behalve dat wij allemaal hopen van deze leeftijdscategorie deel te zullen gaan uitmaken, zal het aantal ouderen in de toekomst alleen maar groter worden. Volgens prognoses van het centraal bureau voor de statistiek zal in 2020 meer dan dertig procent van de bevolking 55 jaar of ouder zijn. Twee derde van de huidige generatie ouderen woont geheel zelfstandig en heeft door de stijgende welvaart een ruimer bestedingspatroon. Daarnaast beschikt een grote groep ouderen (85%) over een redelijke tot goede gezondheid.

Door veranderende kenmerken van ouderen (meer vrije tijd, gezonder, koopkrachtiger e.d.) en een grotere behoefte aan mobiliteit, mag worden verondersteld dat de nieuwe generatie ouderen (auto)mobieler zal zijn. Door toename van het rijbewijs- en autobezit onder ouderen, zullen zij langer gebruik maken van de auto. De lengte en het aantal verplaatsingen neemt met het toenemen van de leeftijd af. Uit onderzoek van het CBS blijkt dat de participatiegraad van ouderen in de loop der jaren is afgenomen.

Als gevolg van verminderend fysiek, sensorisch en cognitief functioneren, zijn ouderen kwetsbaarder in het verkeer dan andere verkeersdeelnemers. In 1997 vielen onder ouderen boven de 65 jaar 266 doden. Door onderregistratie liggen de werkelijke aantallen slachtoffers aanzienlijk hoger. Vooral onder fietsers en voetgangers bevinden zich veel oudere verkeersslachtoffers. De belangrijkste oorzaken van fietsongevallen onder ouderen zijn met name het gevolg van het eigen verkeersgedrag en het gedrag van andere verkeersdeelnemers.

Ouderen en beleid

Om uitspraken te kunnen doen over de verbetering van de verkeersveiligheid van ouderen in de toekomst is het zaak om het beleid ten aanzien van ouderen in kaart te brengen. Uit het onderzoek blijkt dat er geen specifiek beleid wordt ontwikkeld ten aanzien van het thema ouderen, mobiliteit en verkeersveiligheid. Het beleid van de verschillende overheden op mobiliteits- en verkeersveiligheidsgebied bieden wel voldoende aanknopingspunten om de verkeersveiligheid van ouderen in de toekomst te verbeteren. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen weergegeven.

Het regeringsbeleid ten aanzien van ouderen is erop gericht ouderen zo lang mogelijk zelfstandig en actief te laten deelnemen aan onze maatschappij door het verbeteren van de sociale veiligheid, de leefbaarheid en de bereikbaarheid. Kansen ten aanzien van verkeersveilige mobiliteit voor ouderen liggen voornamelijk op lokaal niveau.

- Zo hebben de gemeenten de verantwoordelijkheid en de zorg voor het verlenen van woonvoorzieningen, vervoersvoorzieningen en rolstoelen in het kader van de uitvoering van de Wet voorzieningen gehandicapten. Behalve gehandicapten kunnen ook ouderen gebruikmaken van voorzieningen die door de gemeenten worden verstrekt;
- Daarnaast hebben gemeenten, in hun hoedanigheid als wegbeheerder, de verantwoordelijkheid voor de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Infrastructurele maatregelen in het kader van Duurzaam Veilig kunnen een bijdrage leveren aan het vergroten van de verkeersveiligheid van ouderen.

Ontwikkelingen op de vervoersmarkt

Een aantal ontwikkelingen op de vervoersmarkt kan eveneens een bijdrage leveren aan het verbeteren van de mobiliteit en verkeersveiligheid van ouderen. Deze ontwikkelingen hebben betrekking op nieuwe vervoerssystemen, de rijtaak, de toegankelijkheid van voertuigen en trends die ervoor zorgen dat de mobiliteit in de toekomst (deels) wordt vervangen.

- Bij nieuwe vervoerssystemen gaat het om een koppeling van verschillende deelsystemen van het collectief personenvervoer tot één vervoerssysteem. Met name vanuit de overheid wordt getracht het gecombineerd gebruik van de auto en het collectieve personenvervoer te stimuleren;
- Bij de rijtaak gaan de trends in op het automatiseren van de rijtaak, de routekeuze en parkeerondersteuning;
- Op het gebied van toegankelijkheid zijn niet alleen ontwikkelingen gaande op de automarkt, maar ook in het collectieve personenvervoer;
- Bij trends met betrekking tot de vervanging van de mobiliteit gaat het voornamelijk om ontwikkelingen op het gebied van de Informatie- en Communicatie Technologie (ICT) die van invloed zijn op sociaal-recreatieve verplaatsingen.

Oplossingsrichtingen

Met behulp van technieken aan infrastructuur en auto, maatregelen op het gebied van de ruimtelijke ordening en door middel van gedragsbeïnvloeding en communicatie kan de mobiliteit en verkeersveiligheid van ouderen in de toekomst worden verbeterd.

- *Technieken aan infrastructuur en auto*

Door middel van routekeuzesystemen, herkenningssystemen en het verkeersveiligmaken van voetgangersoversteekplaatsen kan de mobiliteit van ouderen worden verbeterd. Daarnaast kan met behulp van aanpassingen aan de fiets de veiligheid worden bevorderd. Gebruik kan ook worden gemaakt van andere vervoerhulpmiddelen (bijvoorbeeld de scootermobiel).

Voor het vereenvoudigen van de rijtaak voor automobilisten zijn veel ondersteunende systemen op de markt.

- *Ruimtelijke ordening*

De Nieuwe Normmen en maatregelen die getroffen moeten worden in het kader van Duurzaam Veilig, bieden voldoende mogelijkheden om voor ouderen en andere kwetsbare verkeersdeelnemers een veilige en leefbare omgeving te creëren.

- *Gedrag en communicatie*

Trainingen en cursussen kunnen ouderen helpen met het leren omgaan met hun beperkingen, leren functieverlies tegengaan en compenseren en risico's onderkennen en vermijden. Tijdens trainingen en cursussen moet tijdig op de mogelijkheden worden gewezen die ouderen hebben in hun vervoerskeuze. Voor de voertuigkeuze van ouderen is goede voorlichting essentieel. Ook voor de aanschaf en het gebruik van de scootermobiel is goede voorlichting gewenst. Uit onderzoek onder een dertigtal ouderen blijkt dat de scootermobiel een wezenlijke bijdrage kan leveren aan de mobiliteit van ouderen.

7.2 Aanbevelingen

In deze scriptie worden suggesties gegeven om de mobiliteit van ouderen in de toekomst te bevorderen en de verkeersveiligheid te verbeteren. Deze mogelijkheden liggen zowel op het terrein van technische maatregelen, als op het gebied van voorlichting en gedragsbeïnvloeding.

Duidelijk is gemaakt dat voor de lokale overheid een belangrijke taak is weggelegd. In overleg met maatschappelijke organisaties moeten zij een helder beleid ontwikkelen met betrekking tot ouderen en verkeersveiligheid.

De nationale overheid moet meer aandacht besteden aan ouderen in het algemeen en meer specifiek aan hun mobiliteits- en verkeersveiligheidsprobleem. Onderzoek naar aangepaste vervoersmiddelen, zoals de scootermobiel moeten grootschalig opgezet worden. De uitwerking hiervan zal op lokaal niveau kleinschalig moeten worden uitgevoerd. Door meer aan ouderen te laten zien, dat aan hun mobiliteitsprobleem gewerkt wordt (loop met ouderen eens een route), wordt mogelijk een groter draagvlak gecreëerd. De lokale overheid moet bij het energiek uitvoeren van het Duurzaam Veilig programma, terdege rekening houden met de wensen en behoeften van ouderen.

Het gebruiken van "de Nieuwe Normmen" kan de veiligheid en mobiliteit van ouderen sterk bevorderen. Ouderen die niet meer per auto of fiets aan het verkeer kunnen of mogen deelnemen, moeten actief geadviseerd worden over alternatieven zoals de deeltaxi, scooter- en brommobielen.

De behoeften en wensen van ouderen met betrekking tot mobiliteit en verkeersveiligheid zijn slechts ten dele onderzocht. Onderzocht dient te worden welke specifieke wensen en eisen ouderen hebben en hoe dit 'vertaald' kan worden naar concrete beleidsmaatregelen. Ouderen- en gehandicaptenorganisaties hebben hierbij een initiërende rol.

Daarnaast moeten nieuwe technologische vindingen in nauw overleg met ouderen en gehandicapten als ervaringsdeskundigen, al vroeg in de ontwikkeling worden getoetst op bruikbaarheid, veiligheid en vooral gebruiksvriendelijkheid.

Lijst van gebruikte afkortingen en symbolen

55+	Mannen en vrouwen van 55 jaar en ouder in Nederland (tenzij anders vermeld)
ACS	Anti-Collision Systemen
ADL	Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen
AVG	Automatische voertuiggeleiding
AVV	Adviesdienst Verkeer en Vervoer
AWBZ	Algemene Wet op de Bijzondere Ziektekosten
BROEM	Breed overleg ouderen en mobiliteit
CBR	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CVV	Collectief Vraagafhankelijk Vervoer
DALO	Dagelijkse leefomgeving
DRIPS	Dynamische Route Informatie Panelen
DV	Duurzaam Veilig
GMD	Gemeenschappelijke Medische Dienst
GPS	Global Positioning Systems
ICC	Intelligent Cruise Control
ICT	Informatie- en Communicatie- Technologie
IPO	Inter Provinciaal Overleg
ISA	Intelligent Speed Adaptation
KEVER	Kennis infrastructuur verkeersveiligheid
KBOH	(tot april 1996 Stichting KBO) Kwaliteits- en Bruikbaarheidsonderzoek van Hulpmiddelen voor gehandicapten en ouderen
LHV	Landelijke Huisartsen Vereniging
MRI	Multi-modaal Reizigers Informatiesysteem
MKB	Midden en Klein Bedrijf
NHTV-VPL	Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer, faculteit Verkeer, Planologie en Logistiek
NS	Nederlandse Spoorwegen
NMP	Nationaal Milieubeleidsplan
OV	Openbaar vervoer
OVR	Openbaar vervoer reisinformatie
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (=OESO)
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PRIP's	Park & Ride Informatie Paneel
PVE	Permanente Verkeers Educatie
PVI	Politie Verkeersinstituut
RIBS	Rolstoelinzittende beveiligingssystemen
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
SOB	Stichting Ouderenwerk Breda
SOAB	Adviseurs voor woning en leefomgeving
SVVII	Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
VINEX	Vierde Nota Ruimtelijke Ordening - Extra
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VOP	Voetgangersoversteekplaats
VROM	Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieu
VTL	Verkeers Technische Leergangen
VUT	Vervroegd Uittreden
V&W	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
WVG	Wet voorzieningen gehandicapten
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
www	world wide web

Literatuurlijst

AVV:

- Adviesdienst Verkeer en Vervoer (1994). Oudere fietsers en verkeersveiligheid. Rotterdam.
- Adviesdienst Verkeer en Vervoer (1997). 7trends, Mobiliteit in veranderend Nederland. Rotterdam.
- Adviesdienst Verkeer en Vervoer (1998a). Kerncijfers verkeersveiligheid 1997. Rotterdam.
- Adviesdienst Verkeer en Vervoer (1998b). Infrastructurele Ontwikkelingen 1998. Rotterdam.
- Amsterdamse Seniorenraad (1998). Amsterdamse ouderen en mobiliteit, Een ketenbenadering. Amsterdam.
- Berg van den, J. e.a. (1996). Mobiliteit voor alle leeftijden. ISBN 90 14 05372 x. Samsom BedrijfsInformatie bv, Alphen aan den Rijn.
- Blankendaal, F. e.a. (1997). Fietsongevallen bij ouderen. Rapportnummer 185. Stichting Consument en Veiligheid, Amsterdam.

CBS:

- Centraal Bureau voor de Statistiek (1997). Nederland in tijdreeksen, editie 1997. Heerlen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1998a). Verkeersongevallen 1997. Heerlen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1998b). De mobiliteit van de Nederlandse bevolking in 1997. Heerlen.
- Engelse den, A. (1998). Een verkennend onderzoek naar het begrip Levensloopbestendigheid, specifiek bekeken vanuit de oudere en zijn woonomgeving. Afstudeeropdracht NHTV-planologie (A 240 PL), SOAB woning & leefomgeving, Breda
- Gemeente Amsterdam (1998). Beleidsnota WVG. Dienst Welzijn Amsterdam, afd. MGZ. Amsterdam.
- Geuzendam, T.B. (1995). Collectief aanvullend vervoer als oplossing van de vervoersproblematiek in plattelandgebieden. Een onderzoek naar de achteruitgang van het openbaar vervoer en de ontwikkelingen in het collectief aanvullend vervoer in de provincie Gelderland. Doctoraalscriptie. Utrecht: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Universiteit Utrecht.
- Giezen, van der, A.M. (1991). Kenmerken van scooterermobielgebruikers. GMD-cahier nr. 20. Gemeenschappelijke Medische Dienst (GMD), afd. Algemeen onderzoek, Amsterdam.
- Hielkema, A. (1996). Keuzegids rolstoelen en scootermobielen, een hulp bij selectie. ISBN 9032272225. KBOH, Den Haag, 1996.
- Kamerstuk 21981, nr. 7 "Ouderenbeleid 1995 - 1998: voortgangsrapportage 2^e kamer 1996 -1997, 24319, nr 7.
- Kirkels, A. F. (1997). Gehandicapten en ouderen deur-tot-deur vervoer. 2^e druk. Nr. IGT 97.234. Instituut voor Gerontechnologie Technische Universiteit Eindhoven.
- Maycock, G. (1997). The safety of older car-drivers in the European Union. Nr. 295573. AA Foundation for Road Safety Research, ERSF.
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat (1998). Dienstverlening en ketenmobiliteit, Invulling boegbeeld Ketenmobiliteit. RPD76H690/001. 's-Gravenhage.
- PVI (1995). Brommobielen en Invalidenvoertuigen, applicatiedagen 5 en 7 december 1995. Politie Verkeersinstituut.

SCP:

- SCP (1997). De ontwikkeling van een lokaal beleid voor ouderen en gehandicapten: welzijnsbeleid in de lokale samenleving. SCP, Cahiernr. 138. 1997
- SCP (1999). Rapportage ouderen 1998. SCP, Cahiernr. 155. 1999.
- Schagen van, I.N.L.G. e.a. (1991). Probleemanalyse oudere verkeersdeelnemers. VK91-09. Verkeerskundig Studiecentrum, RUG, Groningen.
- Sdu. (1996). Hoofdpunten van het Regeringsbeleid 1997. ISBN 90-399-1095-2. Sdu, 's-Gravenhage.

SWOV:

- Hagenzieker, M.P. (1996). Some aspects of the safety of elderly pedestrians and cyclists. R-96-4. SWOV, Leidschendam.
- Levelt, P.B.M. (1994). Telematica: kwetsbare verkeersdeelnemers. R-94-64. SWOV, Leidschendam.
- Wesemann, P. (1993). De verkeers(on)veiligheid van ouderen in Gouda. R-93-52. SWOV, Leidschendam.
- Wouters, P.I.J. (1991). De veiligheid van oudere verkeersdeelnemers. R-91-77. SWOV, Leidschendam.
- Wouters, P.I.J. (1995a). Ouderen: hun functioneren in het verkeer. R-94-75. SWOV, Leidschendam.

- Wouters, P.I.J. e.a. (1995b). Behoeftte aan 'aparte' maatregelen voor ouderen? R-95-70. SWOV, Leidschendam.
- Wouters, P.I.J. (1995c). Een veilige verkeersinfrastructuur voor oudere verkeersdeelnemers. R-95-46. SWOV, Leidschendam.
- Wouters, P.I.J. (1995d). Een veilige verkeersinfrastructuur voor oudere verkeersdeelnemers, Een literatuurstudie ten behoeve van het project: "Behoeftte aan aparte maatregelen voor ouderen". R-95-46. SWOV, Leidschendam.
- SWOVschrift. (1999). SWOVschrift: De positie van de SWOV in een vernieuwd kennisveld. Nr. 78-maart 1999. SWOV, Leidschendam.
- Tacken, M. (1994). Mobility of the elderly in time and space in the Netherlands: An analysis of the Dutch National Travel Survey. Paper, 1994.
- Traffic Test (1996). Periodiek Regionaal Onderzoek Verkeersveiligheid 1995. TT96-12. Veenendaal.

TNO:

- Hekstra, A.C. e.a. (1997). Ouderen Mobiel Houden. Aanbodsontwikkelingen tot 2005. 97.OR.VD.011.1/AH. TNO Wegtransportmiddelen Delft.
- Veenbaas, R. (1995). Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers "Let's fix it". 95.OR.VD.041.1/ROV. TNO Wegtransportmiddelen Delft.

VROM:

- VROM (1997). Nationaal Milieubeleidsplan 3. VROM 97591/b/2-98 13090/168. Den Haag.
- VROM (1998). Volkshuisvesting in cijfers 98. Vrom 98432-01/h/12-98 13504/171. Den Haag.
- Willems & van den wildenberg bv (1994) Marktverkenning ouderentechnologie. In opdracht van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Den Haag.

Bijlagenoverzicht:

- 1 **Internet-sites; bezochte congressen; gesprekkenlijst**
- 2 **Ouderen algemeen ontwikkelingen**
- 3 **Aanpassen autogedrag rijden**
- 4 **Beleidsclusters; deelgebieden**
- 5 **Voorbeelden Europees beleid**
- 6 **Uitgebreide versie conclusies**
- 7 **WVG / AWBZ**
- 8 **Advanced mobile support system for elderly and disabled**
- 9 **Matrix knelpunten**
- 10 **Tekeningen rolstoelen**
- 11 **Enquête**

Bijlage 1

Internet-sites; bezochte congressen; gesprekkenlijst

Gebruikte internet-sites

Naast genoemde literatuur is voor het vinden van bruikbare informatie over **ouderen, mobiliteit en verkeersveiligheid** gebruikt gemaakt van de volgende internet-sites:

- www.ageing.nl
- www.cbs.nl
- www.nhtsa.dot.gov
- www.nig.nl
- www.opmaat.nl
- www.scp.nl
- www.seniorenweb.com
- www.seniorweb.com
- www.verkeerskunde.nl
- www.vvn.nl

Bezochte congressen, symposia en beurzen

Deels relevant voor dit onderzoek zijn de volgende congressen, symposia en beurzen:

- Verkeers Technische Leergangen (VTL, ANWB)
- Permanente Verkeers Educatie (PVE, POV Zuid Holland)
- Seniorendebat (Amsterdam)
- Seniorencaravaan (Amsterdam)
- 3^e DVM-congres (Verkeerskunde, Noordwijkerhout)
- Medica '99 jaarbeurs Utrecht
- Presentatie Senioren Leefsituaties
- Ketens in beweging (NH, Rotterdam)

Gesprekkenlijst

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende personen geïnterviewd:

H. van Evert	AVV-BG
P. Polak	SWOV
P. Wouters	SWOV
J. Visser	Traffic Test
R. Methorst	Voetgangersvereniging
J. van der Waard	AVV-VMM
G. Draijer	AVV-VMO
M. Habets	CBS
M. Coopmans	ANBO
R. Jobse	SOAB
P. Veenbrink	SOAB
C. van Palles	SOB
Hr. Enklaar	Politie Verkeers Instituut Apeldoorn (PVI)
M. A. Kempeneers	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR)
T. van Ulden	Revalidatie Hulpmiddelen Centrum (Harting Bank)
R. Martens	Sunrise Medical
M. Resink	Sunrise Medical
W. Hoekstra	Rolling Dutchman
K. Havemans	Zorgcentrum Ypelaar
C. van Zanten	Zorgcentrum Ypelaar

Bijlage 2

Algemene ontwikkelingen ouderen

Sociaal

Sociaal relevant zijn die onderscheidingen die bepalend zijn voor de inrichting, organisatie en geleding van de samenleving. Er zijn veel sociaal relevante onderscheidingen te maken zoals arbeid, inkomen, huisvesting, opleiding, afkomst, godsdienst, geslacht, leeftijd enzovoort. De relevantie van afkomst en religie neemt af, terwijl in de huidige samenleving de prestatieve criteria zoals opleiding, beroep en inkomen een steeds belangrijkere rol gaan spelen als organisatiedimensies van een moderne samenleving (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1996). Geslacht, ras, huidkleur en **leeftijd** werken vaak als discriminerend.

Tijdsbesteding

De extra vrije tijd die de pensionering met zich meebrengt, wordt voor een groot deel aan reeds bestaande hobby's besteed. De tijdsbesteding per activiteit stijgt gemiddeld met 30%. Mannen gaan door de vrijgekomen tijd meer tijd besteden aan verzorging en het huishouden. De echtgenotes besteden hierdoor minder tijd in het huishouden, maar blijven nog altijd meer huishoudelijke werkjes doen dan de man. In de tabel is aangegeven hoeveel procent van de tijd ouderen gemiddeld besteden aan een bepaalde activiteit.

Activiteit	percentage
TV, radio, audio	29%
sociale contacten	18%
hobby's, sport, spel	17%
Lezen	14%
verzorgende hobby's (klussen/tuin)	7%
uitgaan/reizen	6%
Overig	9%

Tabel percentages gemiddelde tijdsbesteding

Bron: TNO

In Nederland doen in 1998 circa 1,5 miljoen 55-plussers (ruim 40% van de ouderen) vrijwilligerswerk. Zij zetten zich in voor bijvoorbeeld sport, hobby's of godsdienstige activiteiten. Gemiddeld besteden zij hier bijna 5 uur per week aan. Daarnaast is er een grote groep ouderen (ruim 450.000) die informele hulp verleent aan zieke of gehandicapte familieleden of bekenden.

Lichaamsbeweging

Lichaamsbeweging zien ouderen als een belangrijk middel om de zelfredzaamheid te bevorderen. Favoriete sporten zijn wandelen, fietsen, zwemmen en racketsporten. Ook fitness en aerobics zijn in opkomst. Het aantal 55-plussers dat de golfsport beoefent, neemt jaarlijks zo'n 14% toe. Golfen spreekt ouderen aan: natuur, wandelen, eigen tempo (Hekstra, 1997). De ouderen van tegenwoordig zijn over het algemeen fitter en vitaler dan die van vroeger. Deze verbetering komt waarschijnlijk door:

- betere voeding: meer variatie, minder vet;
- de verschuiving van handenarbeid naar hoofdarbeid;
- bewuster, c.q. gezonder leven;
- vooruitgang van de medische wetenschap.

Risicogroepen

Op grond van vier factoren (opleiding, arbeid, inkomen, beperkte zelfredzaamheid) is het mogelijk een aantal maatschappelijke risicogroepen aan te wijzen. Zij wonen voor een aanzienlijk deel in de achterstandswijken van de (grote) steden. Het zijn (Bron: SCP, 1999):

- 55.000 jongeren die zonder startkwalificatie de school verlaten, van wie 33.000 zonder enig diploma (14% van alle schoolverlaters); hierin zijn jongeren uit de etnische minderheden sterk oververtegenwoordigd
- 188.000 langdurig werklozen; ook hier zijn personen met lage opleiding en afkomstig uit etnische minderheden sterk oververtegenwoordigd
- 266.000 kinderen, die deel uitmaken van huishoudens met een inkomen op of rond het minimum
- 190.000 ouderen en gehandicapten met een laag inkomen en een grote zorgbehoefte
- 25.000 dak- en thuislozen
- tussen 185.000 en 320.000 alcoholverslaafden
- tussen 34.000 en 54.000 problematische harddrugsgebruikers

Gezondheid

Een groot deel (85%) van de ouderen beschikken over een redelijke gezondheid. Enige honderdduizenden ouderen staan er echter, vergeleken met anderen, aanmerkelijk minder gunstig voor. Dit betreft ouderen met ernstige lichamelijke beperkingen en ouderen met ernstige psychische klachten zoals depressie. Aandacht voor deze kwetsbare groepen ouderen blijft nodig. Er wordt weinig aandacht besteed aan psychische stoornissen bij ouderen. Naar schatting lijden circa 200.000 ouderen aan een ernstige psychische stoornis (depressie, angststoornissen of dementie). Daarnaast lijden enkele honderdduizenden mensen aan lichtere vormen van deze psychische problemen. Slechts een fractie van de ouderen met deze (ernstige) stoornissen krijgt daarvoor hulp. Een depressie- of angststoornis op latere leeftijd wordt vaak veroorzaakt door een ingrijpende negatieve levensgebeurtenis, zoals het verlies van de gezondheid of van de partner. Naast een adequate diagnose en preventieve maatregelen is het ook van belang dat meer ouderen professionele hulp krijgen. Dit kan als bijvoorbeeld Riagg's hun diensten nadrukkelijker aanbieden aan ouderen. Nu bereiken ze maar een fractie (circa 15%) van het aantal ouderen met ernstige depressies of angststoornissen (SCP, 1998).

Ouderen hebben vaker contact met de huisarts, specialist en fysiotherapeut en ze worden vaker dan gemiddeld opgenomen in het ziekenhuis. Na hun 65e slikken ze gemiddeld drie maal zo veel medicijnen als de rest van de bevolking. Van de totale medicijnenconsumptie wordt 40% door 65-plussers geslikt en hierbij gaat het zowel om medicijnen ter genezing als ter voorkoming van een kwaal. Voor hulpverlenende instanties is het noodzakelijk zo objectief mogelijk te beoordelen voor welke hulpmiddelen en/of zorg iemand in aanmerking komt.

Ongevallen en beperkingen

Ouderen zijn vaak betrokken bij huis-, tuin- en keukenongelukken. Bij zelfs tachtig van de honderd dodelijke ongevallen in de privé-sfeer is een oudere betrokken. Als men kijkt naar de top tien ongevallen bij ouderen (55+) dan blijken vooral veel ongevallen op de fiets te gebeuren. De top tien gaat uit van Spoedeisende Eerste Hulp afdeling van ziekenhuizen:

Top 10 ongevallen bij 55+		
Top	Soort ongeval	Aantal
1	Struikelen of uitglijden	58.000
2	Ongeval met fiets	8.800
3	Vallen of stoten tegen deur of muur	8.400
4	Val van hoogte (bed, trapje)	7.300
5	Val van vaste trap	7.100
6	Snijden, steken (glas, gereedschap)	7.000
7	Letsel door dier	5.000
8	Getroffen door bewegend object (bal, hamer)	2.800
9	Vreemd produkt in lichaam (voedsel, splinter)	2.400
10	Beknelling (deur, autoportier)	2.100

Tabel : top tien ongevallen bij ouderen (55+)

Bron: Stichting Consument en Veiligheid

Als oorzaak van onveiligheid in- en om het huis zijn vaak produkten aan te wijzen waarvan de ontwerpers te weinig rekening gehouden hebben met alle potentiële gebruikers. TNO heeft samen met de TU Eindhoven voor de Stichting Consument en Veiligheid de kennis over verouderingsprocessen gerelateerd aan produktkenmerken. Dit levert richtlijnen op waarmee ontwerpers levensloopbestendige produkten kunnen ontwerpen (TNO, 1997).

Bijlage 3

Veranderingen in rijgedrag van ouderen

Veranderingen in rijgedrag van ouderen (UK) ten opzichte van toen ze 50 jaar waren (AIT/FIA, 1995).

Soort verandering procentueel	Totaal (951)	55 - 64 jaar (570)	65 - 74 jaar (272)	≥ 75 jaar (109)
grote afstand tot voorganger	49%	43%	56%	60%
voorzichtiger	44%	39%	49%	57%
vermijden spits	38%	29%	50%	50%
vermijden nachtritten	30%	21%	42%	46%
vermijden lange ritten	28%	20%	38%	5%
vaker pauze	28%	26%	30%	28%
langzamer rijden	25%	20%	28%	46%
vermijden snelwegen	18%	12%	25%	33%
vermindering rijden	12%	6%	18%	31%
vermijden drukke kruisingen	12%	8%	16%	21%
gebruik andere vervoermodes	5%	3%	6%	12%
anders	2%	2%	2%	-
geen verandering	19%	25%	12%	3%

Bijlage 4

Beleidsclusters; deelgebieden

Beleidsclusters

Het Nationaal Comité streeft naar optimale samenwerking. Het ligt daarbij voor de hand om aansluiting te zoeken bij het voorstel van de VN om per land een groot 1999 samenwerkingsverband op te zetten met betrokkenheid van meer 'traditionele' groeperingen zoals ouderenorganisaties, gerontologische instituten e.d. en van 'niet traditionele' groeperingen zoals media, jongerenorganisaties, religieuze organisaties, beroepsorganisaties, bedrijfsleven e.d.

Hiervoor zijn een aantal beleidscluster te onderscheiden:

- **Sociale Kwaliteit** - inkomen, overdrachtsinkomen, pensioenen, sociale zekerheid, de monetaire unie en de euro, sociale uitsluiting (armoede)
- **Participatie, medezeggenschap en gelijke behandeling** - arbeidsmarkt, vrijwilligersmarkt, consumentenmarkt, familie, politie, besturen, intergenerationele verhoudingen, vrouwen, migranten, leeftijdsdiscriminatie
- **Zorg** - voorzieningen van gezondheid, welzijn, wonen, mobiliteit, hulpmiddelen, WVC
- **Educatie en Cultuur** - levenslang leren, het scheppen van een lerende omgeving, oudereducatie, ontspanning, reizen, talen en vertalen, (multi)media, kunstbeleving en -beoefening, levensbeschouwing, natuur en milieu

Dwars op deze cluster staan voorwaardenscheppende ontwikkelingen ten aanzien van:

- Informatie en communicatie (media, multimedia, NIT, SeniorWeb)
- Research & Development (nieuwe technologie; design for all, gerontechnologie, gerontologie, geriatrie)

Dit zijn vanzelfsprekend geen volledige opsommingen. Belangrijk is echter om overzicht te houden en effectief te kunnen werken aan versterking van de nationale samenwerking en participatie in Europese - en VN programma's.

Deelgebieden

De volgende deelgebieden zullen of worden op Europees niveau onderzocht:

- Ouderdomsziekten en gezondheidsproblemen die een zware belasting vormen voor samenleving, gezin, individu en verzorgers
- Biologische, psychologische, sociale en economische factoren die bepalend zijn voor gezond ouder worden, en mechanismen die leiden tot handicaps
- Demografisch en epidemiologisch onderzoek voor het doen van voorspellingen en beleidsontwikkeling ten aanzien van trends in het ouder worden en het optreden van handicaps
- Nieuwe benaderingen gericht op het bieden van ondersteuning vanuit de sociale en fysieke omgeving (o.a. huisvesting, vervoer, technologische voorzieningen en recreatie)
- Dienstverlening vanuit de gezondheidszorg en sociale voorzieningen, inclusief onderzoek naar de financiering van langdurige zorgverstrekking en pensioenen

Road safety teaching in school : pooling experience		WP2 Recommendations on educational programmes in primary and secondary schools
Study of the influence of drugs on road safety		WP1 'Alcohol and Drugs' submitted its final report to the High Level Group in 1996. The conclusions and recommendations of this report are reflected in the next programme.
Relaunch of drink-driving campaigns		Projects in framework of "Year of young drivers" (video cassettes etc...)
Aspects of advertising which are bad for road safety : drawing up a European code of conduct		WP3 'Car advertising' submitted its final report to the High Level Group on Road Safety in 1996. The conclusions and recommendations of this report are reflected in the next programme

ARROWS	Study into safety at road workzones, aimed to produce a practical handbook for practitioners.	Project started in Sept. '96, final result (handbook) expected in Aug. '98. Review of safety measures, standards and practices scheduled for May '97.
MASTER	Study into assessment and evaluation of speed management measures (ATT and non ATT).	Project started in Sept. '96, final report scheduled for Aug. '98. Literature review report on speed and environment scheduled for May '97.
SAFESTAR	Study into safety design guidelines for roads (road design elements, geometry and dimensions).	Project started in Aug. '96, final report scheduled for July '98. Accomplished to date: - literature review on tunnels and road user behaviour; - report on head-on and run-off accidents.
STAIRS	Research study into standardisation of accident and injury registration systems.	Project started in Sept. '96, final report scheduled for Aug. '98.
AC-ASSIST	Validation of autonomous systems for collision avoidance	Project started in January 1996, final results expected for December 1998
UDC	Development and validation of autonomous longitudinal vehicle control combined with urban traffic management	Project started in January 1996, final results expected for December 1998
CHAUFFEUR	Development and evaluation of an 'electronic tow bar' between trucks and feasibility study on Automated Platooning/Automated Driving of trucks	Project started in January 1996, final results expected for December 1998
SAVE	Development and evaluation of an integrated system for driver state detection and emergency handling	Project started in January 1996, final results expected for December 1998
Feasibility study into a documentary file on road safety		Ongoing discussions with ERSF on desired format (CD-ROM, INTERNET). To be integrated in overall EU information system
Study of experiments on accompanied driving, early introduction to driving and provisional licence	Comparative study - driver training in Europe (TRL)	Project finalised - Final report submitted

Bijlage 6

Uitgebreide conclusies

Gemeentelijk beleid

Door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 1997) is in opdracht van VWS een onderzoek naar de ontwikkeling van een lokaal beleid voor ouderen en gehandicapten gehouden. De getrokken conclusies zijn hier weergegeven:

Voorzieningenaanbod

Van hiaten in het lokale voorzieningenaanbod (aan o.a. hulpmiddelen, voorlichting en advies) lijkt geen sprake te zijn. Doordat een deel van de voorzieningen door meerdere instellingen wordt geboden (bij vrijwel alle plaatselijke belangen- behartigingsorganisaties kan men terecht voor voorlichting en advies), lijkt de kans op overlap en gebrek aan samenhang zeer reëel.

Verwachtingen decentralisatie

In de verschillende beleidsnota's spreekt de rijksoverheid de verwachting uit dat decentralisatie van (delen van) het ouderen- en gehandicaptenbeleid bijdraagt aan een betere afstemming van het aanbod op de lokale vraag. Op het lokale niveau kan een beter beleidsmatig antwoord gegeven worden op de behoeften van de bevolking: de plaatselijke belangenorganisaties hebben eenvoudig toegang tot de beleidsactoren. Bovendien zijn de afstanden tussen de verschillende lokale partijen kort; de contacten kunnen daarom directer en intensiever zijn, zodat een meer geïntegreerd beleid gemakkelijk te realiseren is. De lokale overheid wordt daarbij beschouwd als meest geschikte instantie om de coördinatiefunctie te vervullen.

Korte lijnen

Uit het onderzoek blijkt dat de verschillende actoren frequente onderlinge contacten onderhouden waarin veel informatie wordt uitgewisseld. De instellingen werken regelmatig, maar meestal slechts tijdelijk en/of in projectverband met elkaar samen. Het veelvuldig treffen blijkt echter niet te resulteren in overeenstemming over een gezamenlijk beleid. De kortere lijnen die op lokaal niveau tussen de betrokken organisaties bestaan, blijken dus niet te leiden tot een permanente afstemming en samenwerking dat wil zeggen tot een intersectoraal en integraal beleid voor deze doelgroepen. Uit het onderzoek komt verder naar voren dat het gemeentelijk beleid voor ouderen en gehandicapten meer gekenmerkt wordt door terughoudendheid dan door initiatiefrijke maatregelen. Eén van de actuele problemen die zich in het ouderen- en gehandicapten- beleid voordoet, is de cumulatie van eigen bijdragen voor voorzieningen.

Betrokkenheid belangenorganisaties

De lokale overheid blijkt de ouderen- en gehandicapten organisaties bij het ontwikkelen van haar beleid te betrekken. Ouderen hebben daarbij meer mogelijkheden voor inbreng dan gehandicapten. Weliswaar zijn bij de voorbereiding van het beleid in het kader van de Wet voorzieningen gehandicapten (WVG) vooral gehandicaptenorganisaties betrokken, maar voor de ontwikkeling van een breder lokaal ouderen- en gehandicaptenbeleid lijken zij niet te worden geconsulteerd.

Coördinatiefunctie

Uit de analyse van de regelgeving blijkt dat de lokale overheid onvoldoende toegerust is op een coördinatiefunctie. Bij de overdracht zijn dusdanige beperkingen aan de bevoegdheden verbonden, zowel financieel als inhoudelijk, dat de lokale overheid in het vervullen van haar coördinatiefunctie sterk afhankelijk is van de lokale partners. Over het beleid van deze lokale partners heeft zij echter geen zeggenschap. De rijksoverheid benadrukt dan ook het belang van de goede wil van de instellingen. De invoering van de WVG heeft niet geleid tot een grotere integratie van het lokale ouderenbeleid met het gehandicaptenbeleid en ook (nog) niet tot de totstandkoming van één loket voor indicatie en toewijzing.

Het totaal overziend kan geconcludeerd worden dat ontwikkelingen trager zijn verlopen dan de landelijke overheid zich had voorgesteld. Dit roept de vraag op of een volledige integratie van beleid voor doelgroepen, waarbij "alles met alles samenhangt" ondanks de kortere lijnen tussen alle betrokkenen ook voor ouderen- en gehandicaptenbeleid mogelijk is (SCP, 1999).

Bijlage 7

WVG / AWBZ

In deze lijst zijn op alfabetische volgorde uiteenlopende gehandicaptenvoorzieningen opgenomen. Achter iedere voorziening is de wet of regeling vermeld op basis waarvan subsidie aangevraagd kan worden voor de genoemde voorziening.

Afhankelijk van criteria en voorwaarden van de verstreckende instanties moet blijken of een aanvrager daadwerkelijk in aanmerking kan komen voor een voorziening.

Aan deze lijst kunnen dus geen rechten ontleend worden.

De met ** aangemerkte voorzieningen maken onderdeel uit van het basispakket AWBZ uitleenartikelen kruisvereniging.

NB: Lopende bruikleenvoorzieningen: Aanpassingen aan rolstoelen en vervoermiddelen die door de oude uitvoerders (van AAW, ABP of AMP) in bruikleen zijn verstrekt en waarvan het bruikleencontract nog niet is afgelopen vallen niet onder de WVG. Deze aanpassingen worden door de oude uitvoerders beoordeeld en gefinancierd.

Voorziening

Wet of regelgeving

aangepaste tafel	Regeling Hulpmiddelen 1996
aangepaste stoel	Regeling Hulpmiddelen 1996
aangepaste auto	WVG-verv
aankleedtafel voor kinderen	WVG-woon
aankoppelfiets/handbike	WVG-verv
aanpassingen aan auto's	WVG-verv /m.u.v lopende bruikleenvoorziening
aanpassing aan binnenschip	WVG-woon
aanpassing aan (sport)rolstoelen	WVG-verv /m.u.v lopende bruikleenvoorziening
aanpassing aan vervoermiddelen	WVG-verv /m.u.v lopende bruikleenvoorziening
aanpassing aan woonwagen	WVG-woon
aanpassing in ADL-clusterwoningen	Reg. Zkfndsraad subsd. ADL-clusters enz/1996
ADL-assistentie	Reg. Zkfndsraad subsd. ADL-clusters enz/1996
ADL-clusterwoning	Reg. Zkfndsraad subsd. ADL-clusters enz/1996
ADL-unit	Reg. Zkfndsraad subsd. ADL-clusters enz/1996
afdroogtafel	WVG-woon
alarmeringsapparatuur	Flankerend beleid Welzijnswet (sociale indic.) Regeling Hulpmiddelen 1996 (medisch indic.)
alarmintercomsysteem in ADL-clusters	Reg. Zkfndsraad subsd. ADL-clusters enz/1996
allergeenvrije matras-/kussenhoezen	Regeling Hulpmiddelen 1996
anti-decubitus in rolstoel of auto	WVG-verv
anti-decubituskussen **	Regeling Hulpmiddelen 1996
anti-decubitus matras/overtrek **	Regeling Hulpmiddelen 1996
asbak aan rolstoel	WVG-verv (niet in verstrekkingen opgenomen)
auto-aanpassing	WVG-verv /m.u.v lopende bruikleenvoorziening
autokeuringskosten	WVG-verv (niet in verstrekkingen opgenomen)
autokostenvergoeding	WVG-verv
automatische transmissie	algemeen gebruikelijk
auto-rijlessen (meerkosten)	WVG-verv / noodzaak met verstrekte voorz.
autostoel (speciale)	WVG-verv
autoverzekering	WVG-verv / noodzaak met verstrekte voorz.
autozitje (speciaal)	WVG-verv
badzitje	WVG-woon
badlift	WVG-woon
bagagetas bij rolstoel/scootmobiel	WVG-verv
bandenpomp bij rolstoel	WVG-verv
bedden in speciale uitvoering **	Regeling Hulpmiddelen 1996

bedgalgen (losstaande) **	Regeling Hulpmiddelen 1996
bedportalen	Regeling Hulpmiddelen 1996
bedverkorters/-verlengers	Regeling Hulpmiddelen 1996
beenzak voor rolstoel/scootmobiel	WVG-verv
begeleidingskosten OV	WVG-verv
binnenschip-aanpassing	WVG-woon
blindengeleidehond	AAW
blindentaststokken	Regeling Hulpmiddelen 1996
boodschappennet bij rolstoel/scootmobiel	WVG-verv
box/stalling (aangepaste)	WVG-woon
braillehorloge	Niet via Regeling Hulpmiddelen 1996 of andere
brillen	Regeling Hulpmiddelen 1996 gecombineerd met bijzondere gezichtshulpmiddelen
bromfiets	algemeen gebruikelijk
bruikleenauto	WVG-verv
buitenwagen	WVG-verv
buggies	WVG-verv
centrale verwarming	algemeen gebruikelijk
collectief vervoersysteem	WVG-Stadsmobiel
communicatieapparatuur (aangepast)	Regeling Hulpmiddelen 1996
computer, incl. in- en uitvoerapp.	Regeling Hulpmiddelen 1996 (medische indic.)
contactlenzen	Regeling Hulpmiddelen 1996 (medische indic.)
dekenbogen **	Regeling Hulpmiddelen 1996
dieetkosten	Regeling farmaceutische hulp 1996
dieetpreparaten	Regeling farmaceutische hulp 1996 (spec.indic)
dieetproducten	Bijzondere bijstand
douche-/toiletstoel **	WVG-woon
douche-brancard	WVG-woon
douche-stretcher	WVG-woon
douchestoel	WVG-woon
doventelefoon/teksttelefoon	Regeling Hulpmiddelen 1996 (geen gespr.kst.)
doventolk	AAW
draaischijf (transfermiddel)	Regeling Hulpmiddelen 1996/WVG-verv
driewiel fiets	WVG-verv
duwwandelwagen	WVG-verv
eetapparaten	Regeling Hulpmiddelen 1996 (niet alg. gebruik)
elastische kousen	Regeling Hulpmiddelen 1996
electrische schrijfmachine	Regeling Hulpmiddelen 1996
electrische buitenwagens	WVG-verv
faxapparatuur	Regeling Hulpmiddelen 1996
fiets	algemeen gebruikelijk
fietszitje (speciaal)	WVG-verv
gebruikskosten eigen/bruikleenauto	WVG-verv
gehoorhulpmiddelen	Regeling Hulpmiddelen 1996 (beperkt aantal)
gesloten buitenwagen	WVG-verv
gezichtshulpmiddelen	Regeling Hulpmiddelen 1996 (spec.indic)
handbewogen rolstoel	WVG-verv
handi-move (onderdeel patientenlift)	WVG-woon
hobbyruimte (aanpassing)	geen vergoeding / normaal gebruik van woning
hobbyvoorziening	eventueel bijzondere bijstand
hoepelrolstoel	WVG-verv
hoog-laag-bed **	Regeling Hulpmiddelen 1996
hoortoestellen	Regeling Hulpmiddelen 1996
huishoudelijke hulp	via Gezinsverzorging
hulpmiddelen voor het zitten	Regeling Hulpmiddelen 1996
hulpmiddelen voor het slapen	Regeling Hulpmiddelen 1996
hulpmiddelen voor communicatie	Regeling Hulpmiddelen 1996
injectiespuiten	Regeling Hulpmiddelen 1996

inkomensondersteunende voorzieningen	Bijzondere bijstand
invalidenparkeerkaart	WVG-verv
invalidenparkeerplaats op kenteken	WVG-verv
keramische kookplaat	algemeen gebruikelijk
keuringskosten auto	WVG-verv (niet in verstrekkingen opgenomen)
kilometer- en taxikosten	WVG-verv
kilometervergoedingen	WVG-verv
kinderrolstoel	WVG-verv
kinderstoel **	WVG-woon
kledingslijtage	Bijzondere bijstand
kruiphulpmiddel	WVG-verv
kruipwagen	WVG-verv
krukken **	Regeling Hulpmiddelen 1996
kussenhoezen (stofdicht/allergeenvrij)	Regeling Hulpmiddelen 1996
leerlingenvervoer	Verordening Leerlingenvervoer (Stadsdelen)
liften in woongebouwen	Tijdelijke regeling geldelijke steun plaatsing liften bij bestaande gebouwen
	WVG-woon
ligbad	Regeling Hulpmiddelen 1996
loophulpmiddelen	Regeling Hulpmiddelen 1996
looprek **	Regeling Hulpmiddelen 1996
loopwagens	Regeling Hulpmiddelen 1996
maaltijdvoorziening	flankerend beleid Welzijnswet/Gezinsverzorging
matras- en kussenhoezen (stofvrij)	Regeling Hulpmiddelen 1996
matrassen (orthopedisch)	Niet via Regeling Hulpmiddelen 1996 of andere onderhoud vervoersvoorzieningen
	WVG-verv
en rolstoelen	WVG-woon
onderhoud woonvoorzieningen	AAW
onderwijsvoorzieningen	Regeling Hulpmiddelen 1996
onrusthekken **	Bijzondere bijstand
ontwikkeling en ontspanning	WVG-verv
open buitenwagen	WVG-verv (niet in verstrekkingen opgenomen)
oplaadkosten	Regeling Hulpmiddelen 1996
orthesen	Niet via Regeling Hulpmiddelen 1996 of andere
orthopedische matrassen	WVG-verv
parkeeronthefing	WVG-verv
parkeervoorzieningen	WVG-woon
patientenlift **	WVG-woon
patientenlift met bandages **	Regeling Hulpmiddelen 1996
personal computer	Flankerend beleid Welzijnswet (sociale indic.)
personenalarmering	WVG-verv
plateaurolstoel	WVG-woon
po-stoel	Regeling Hulpmiddelen 1996
prothesen	Regeling Hulpmiddelen 1996
pruiken	Regeling Hulpmiddelen 1996
reclinatie-corsetten	Regeling Hulpmiddelen 1996
rekenmachines (aangepaste)	Regeling Hulpmiddelen 1996
reparatiekosten vervoersvoorzieningen	
en rolstoelen	WVG-verv
roadmaster (speelmobiel)	WVG-verv
rollators **	Regeling Hulpmiddelen 1996
rolstoel **	WVG-verv
rolstoelaanpassingen	WVG-verv
rolstoelaccessoires	WVG-verv (deels in verstrekkingen opgenomen)
rolstoelhandschoenen	WVG-verv rolstoeltaxivervoer
rolstoeltraining	WVG-verv
rolstoelverzekering	WVG-verv (bij bruikleen)
schootskleed	WVG-verv
schrijfmachines	Regeling Hulpmiddelen 1996

scootmobiel	WVG-verv
serveerwagen	Regeling Hulpmiddelen 1996
sondevoeding (toedieningsapparatuur)	Regeling Hulpmiddelen 1996
sondevoeding (preparaten)	Regeling Hulpmiddelen 1996
spaakbeschermer (bij rolstoel)	WVG-verv Spartamet (fiets met motoraanpassing)
speciale auto	WVG-verv
speelmobielen	WVG-verv
speelvoertuigen	WVG-verv
sportrolstoel	WVG-verv
sta-orthese	Regeling Hulpmiddelen 1996
stoelen op wielen(niet electr. verplaatsen)	Regeling Hulpmiddelen 1996
stoel met katapultzitting	Regeling Hulpmiddelen 1996
stofdichte matrashoes	Regeling Hulpmiddelen 1996
stookkosten	Bijzondere bijstand
tandem (verplaatsing alle dag)	WVG-verv
tandemet (ontwikkeling en ontspanning)	WVG-verv
taxikostenvergoeding	WVG-verv
teksttelefoon	Regeling Hulpmiddelen 1996 (geen gespr.kst.)
telefoonhulpmiddelen	Regeling Hulpmiddelen 1996
teleplusdienst	algemeen gebruikelijk
tilvest (bij patientenlift)	WVG-woon
tinitus markeerders (tegen oorsuizen)	Regeling Hulpmiddelen 1996
toiletstoel **	WVG-woon
toiletverhoger **	WVG-woon
transferbed	Regeling Hulpmiddelen 1996
transferhulpmiddelen	Regeling Hulpmiddelen 1996/WVG-verv/woon
traplift	WVG-woon
trippelstoel **	Regeling Hulpmiddelen 1996
uitleenartikelen (tijdelijk) **	Besluit hulp vanwege kruisorganisatie
vakantiewoning (aanpassing)	geen vergoeding mogelijk
vergoeding voor extra stookkosten	Bijzondere bijstand
verhuis- en (her)inrichtingskosten	WVG-woon
verhuiskostenvergoeding	WVG-woon
verstelbare keukens	WVG-woon
verticale sta-unit	Regeling Hulpmiddelen 1996
vervoer sociale werkvoorziening	Wet sociale werkvoorziening
vervoer naar ziekenhuis	Besluit ziekenvervoer
vervoer naar (medische) specialisten	Besluit ziekenvervoer
vervoerskosten schoolbezoek	Verordening leerlingenvervoer / stadsdelen
vervoerskosten overig onderwijs	AAW
vervoersvoorziening (leef-)	WVG-verv
vervoersvoorziening (werk)	AAW
vervoersvoorziening werk en leef	AAW
vervoersvoorzieningen voor Nederland	
die in het buitenland wonen	AAW
verwijderen woonvoorzieningen	WVG-woon
verzorgingsmiddelen **	Regeling Hulpmiddelen 1996 (art.15)
vierpootseifelkruk **	Regeling Hulpmiddelen 1996
vierwielfiets	WVG-verv
vliegende hollander	WVG-verv
voetenzak (rolstoel/scootmobiel))	WVG-verv
warme-maaltijdvoorziening	flankerend beleid Welzijnswet/Gezinsverzorging
wasdroger	algemeen gebruikelijk
wek- en waarschuwingsinstallatie(doven)	Regeling Hulpmiddelen 1996
werkblad bij rolstoel	WVG-verv (niet in verstrekkingen opgenomen)
werkrolstoel	AAW
werkvoorzieningen	AAW
winterbekleding (rolstoel/scootmobiel)	WVG-verv

woningaanpassing boven fl. 45.000,-
woningaanpassing tot fl. 45.000,-
woningaanpassing in ADL-clusters
woningsanering
woonschip (aanpassing)
woonvoorziening
woonwagen (aanpassing)
zitbad **
zitorthesen
zitschalen
zonnenscherm (bij buggy/wandelwagen)

Regeling Zkfndsr. subs. woningaanp. 1994
WVG-woon
Reg. Zkfndsr. subsd. ADL-clusters enz/1996
WVG-woon
WVG-woon
WVG-woon
WVG-woon
WVG-woon / niet om therapeutische redenen
WVG-erv als vast onderdeel rolstoel
WVG-erv als vast onderdeel rolstoel
WVG-erv (niet in verstrekkingen opgenomen)

Bron: Vereniging Nederlandse Gemeenten

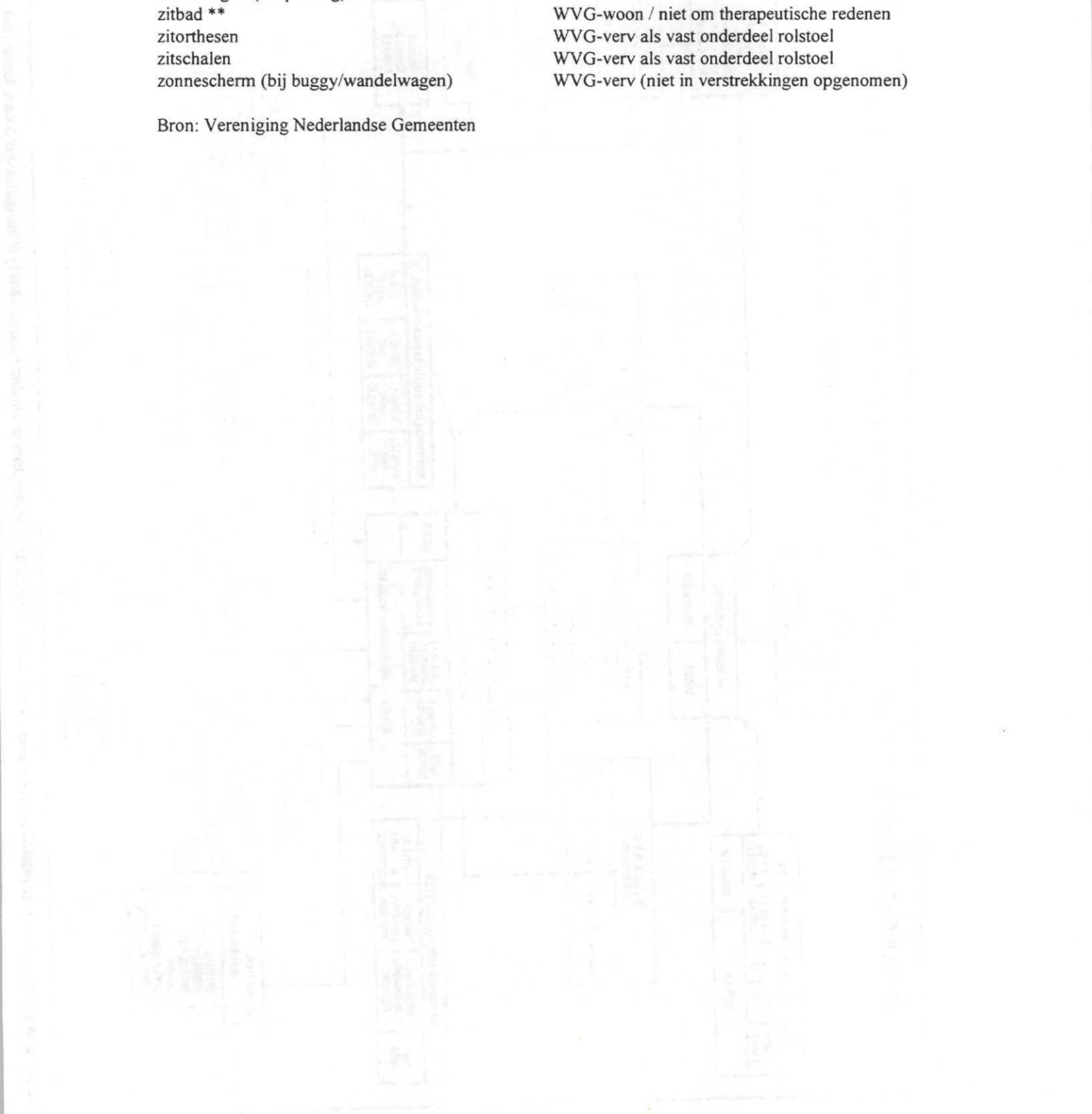
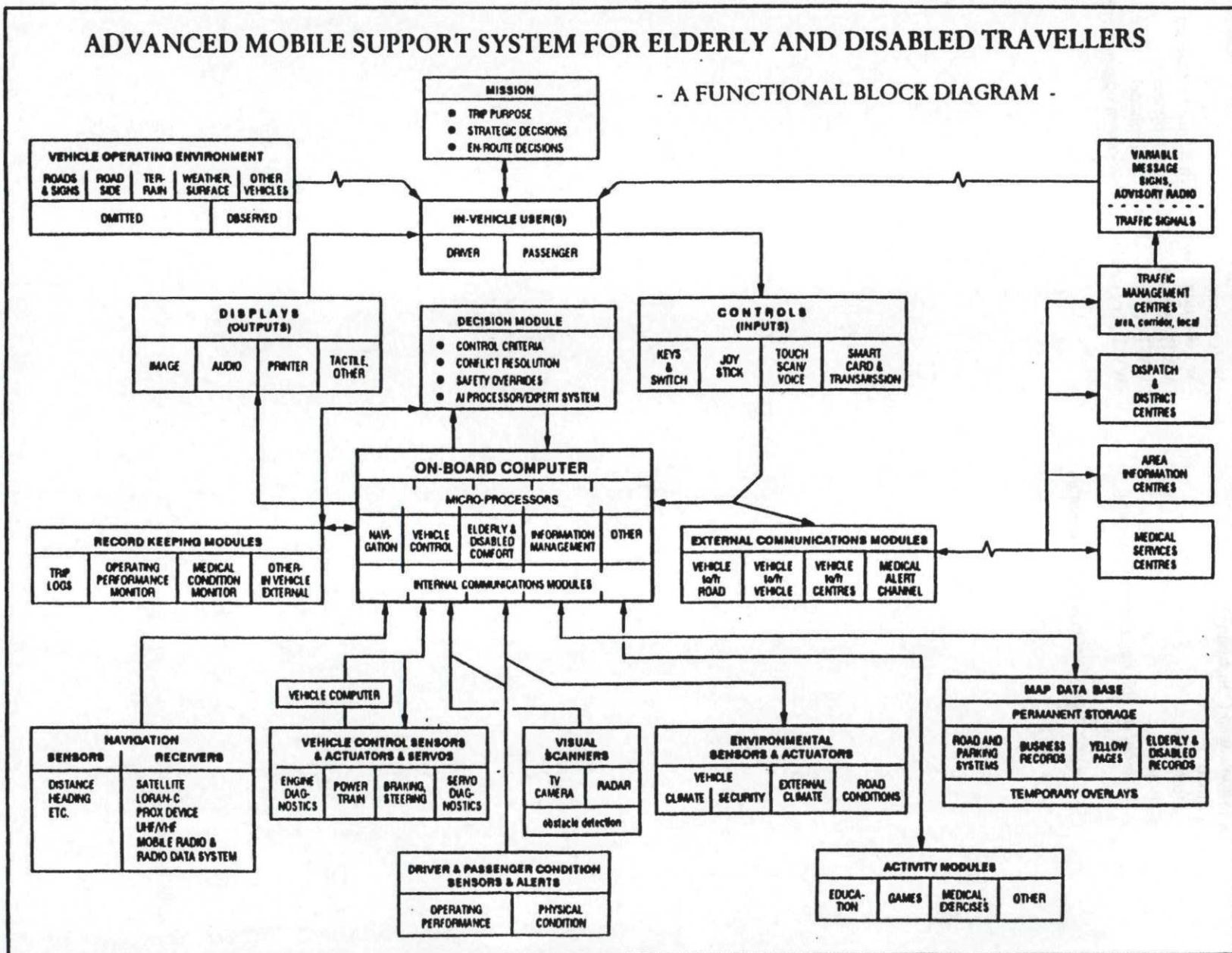

EXHIBIT 4

ADVANCED MOBILE SUPPORT SYSTEM FOR ELDERLY AND DISABLED TRAVELLERS

- A FUNCTIONAL BLOCK DIAGRAM -

Biilage 8
Advanced mobile support system for elderly and disabled

Bijlage 9

Matrix knelpunten

Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers: knelpunten en oplossingsrichtingen

taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	knelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn				
						kort	middellang	lang	geen	
○ weinig problemen ● veel problemen						(< 3 jaar)	(3 - 8 jaar)	> 8 jaar		
replaning	<ul style="list-style-type: none"> • korte vervoersmogelijkheid • informele vertrektijd (thuis, halte) • informele vertrekpunt (thuis, halte) 	alle	alle	<ul style="list-style-type: none"> ● ● ● ● ● 	Onveiligheid van de vervoersmiddelen, met name voor niet collectieve vervoerssystemen. Niet gekoppelde systemen.	5	Uitbreiding van het Openbaar vervoer informatiesysteem met de mogelijkheden van collectieve systemen.	Geïntegreerd boekingsysteem	Geïntegreerd boekingsysteem	
handelingen plaatsbewijs	<ul style="list-style-type: none"> • plaatsbewijs kopen • plaatsbewijs stampen/ controleren 	r, s, b, a	r, s, b, a	<ul style="list-style-type: none"> ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ 	Toegankelijkheid van stations, automaten en chauffeur. Toegankelijkheid chauffeur, i.v.m. ruime doorgang, treden. Controle abonnementen	34	Kaarten vooraf aanpakken	Aanpak van een alternatief voor bestaande systemen invoering van chipkaarten invoering van chipkaarten	Invoering van chipkaarten	Treinritten gebaseerd op 95% gebruikerspopulatie, chauffeur (verhoogde vloer busser) niet bereikbaar, dus alternatieven voor kaartverkoop.
barrières vertrekpunt vervoersysteem (verschil rolstoel, bij overstappen)	<ul style="list-style-type: none"> • horizontale verplaatsing (afstand onafhankelijk) • verticale verplaatsing (trap, lift, verhoging, rolsteeg) • doorgang (gangen, deuren obstakel) 	alle	r, m, s, a, b, x, c	<ul style="list-style-type: none"> ○ ○ ○ ○ ○ ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● 	In een aantal gevallen barrières er obstakels, waardoor een rolstoelgebruiker niet zelfstandig de halte/perron kan bereiken. Barrières van perrons (r, m, s) en busplatform	5, 13, 22	Alternatief, bestemming (aanpak) deur - halte vervoer	Toegankelijkheid haltes verbeteren (meer mogelijk) (behalve overheid (VNG en provincies))		

Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers: knelpunten en oplossingsrichtingen

taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	knelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn				
						kort	middellang	lang	geen	
○ weinig problemen ● veel problemen						(< 3 jaar)	(3 - 8 jaar)	> 8 jaar		
omgaan met weer- en omgevingsgesteldheid	<ul style="list-style-type: none"> • regen (paraplu, regenjasje, plekken) • stormachtig weer • sneeuw, ijzel, ijs gladheid, afscholing markering, afscholing obstakels 	r, m, s, a, b	r, m, s, a, b	<ul style="list-style-type: none"> ● ○ ○ ○ ○ ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● 	Barrières vertrekpunt, aankomstpunt - bestemming Stabiliteit, behoevbaarheid van rolstoel en rolstoel Plaats ingang lege vloer bus, haltingaan Lift, sneeuw in de wagen		Waar mogelijk alternatief vervoer kiezen, best. collectief systeem. (deur tot deur vervoer)			
overbruggen bij-verschil aankomst/vertrekpunt op vertrekplek	<ul style="list-style-type: none"> • bepalen uitzicht lokale aankomst/vertrekpunt (weer, weervoorspelling) 	alle, behalve taxi	alle, behalve taxi	<ul style="list-style-type: none"> ○ ○ ○ ○ ● 	Weeruitrusting, haltes onvoldoende beschermde, voorzieningen op alle haltes verbeterbaar, juiste afwijkingen ordenen, zijspoorwagens onberekend in de hal van fiets (v.c.)			Verbetere voorzieningen van bestaande haltes, of zo mogelijk haltes met een voorzieningen. Bij nieuw- en verbouw zijspoorwagens in de hal van fiets aanbrengen.		
ADL tijdens transport	<ul style="list-style-type: none"> • sanitaire behoeve 	alle, behalve taxi	alle, behalve taxi	<ul style="list-style-type: none"> ○ ○ ○ ○ ○ 	Geen (toegankelijk) sanitaire voorzieningen (probleem = onduidelijk, verduidel. bestemming) steutel halen van aangepast toilet	22	Waar voorzieningen aanwezig zijn voor reizigers, dienen deze eveneens toegankelijk te worden gemaakt voor rolstoelgebruikers. Bij reizen met (toegankelijk) sanitair noodtoilet. In combinatie met rollen (Publiek) problemen dan bezette gebieden.	Waar voorzieningen aanwezig zijn voor reizigers, dienen deze eveneens toegankelijk te worden gemaakt voor rolstoelgebruikers. Chipkaart voor toegang tot de hal nodig i.v.m. verduidel.		Voor 4 worden geen sanitaire voorzieningen getroffen
in- en uitstappen	<ul style="list-style-type: none"> • bepalen en verduidel. juiste in/uitstapplaats 	r, m	r, m	<ul style="list-style-type: none"> ○ ○ ○ ○ ○ 	Onduidelijkheid toegankelijke ingang vervoersmiddel	22	Vaste aanpak van reizen. Cross platform aanpakken (vgl. 1e klas IC-)	Verduidel. van plaats toegankelijke ingang op centrale trein aanpakken (CTA) (behalve, afhankelijk van type trein)		

Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers. Knelpunten en oplossingen.									
taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	knelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn			geen
						kort	middellang	lang	
○ weinig problemen ● veel problemen						< 3 jaar	3 - 8 jaar	> 8 jaar	
		trein (r), metro (m), sneltram (s), tram(a) bus (b), taxibus (x) collect. systemen (c), taxi (t)	• rolstoel (zelfbeweiger) (rz) • (duw)rolstoel (dr) • elektrische rolstoel (er) • scootermobiel (sm) • rollator (rf)						
	• openen toegangsdeuren • overbruggen instaphoogte	r,m,s,b a,b	● ● ● ● Niet kunnen bedienen van de toegangsdeur Afstand van de bus tot de halte. Karsten bus om instap te verlagen geeft bij hellingen met schot naar trottoir een te grote dwarshelling. Instappen zonder schuifplank zonder hand en apparaten niet eenvoudig (relco (rz))	● ● ● ● Niet kunnen bedienen van de toegangsdeur Afstand van de bus tot de halte. Karsten bus om instap te verlagen geeft bij hellingen met schot naar trottoir een te grote dwarshelling. Instappen zonder schuifplank zonder hand en apparaten niet eenvoudig (relco (rz))	4.5,15	instapbegeleiding	Lage vloerbus met uitgeschuifde: Exacte helling bus, L.v.m. uitgeschuifde, Helle kommen elimineren dan wel zeer lang (2x buslengte) Meesamen uitgeschuifde plank, Helder hulp chauffeur, Rondom laten instaan, bij een te grote helling.	Invouwen lege vloer trams, parons op hoogte brengen. (Probleem bij verhoogde straatrand voor fietsverkeer (trappers))	
		a,b	● ● Afstand van de bus tot de halte. Karsten bus om instap te verlagen geeft bij hellingen met schot naar trottoir een te grote dwarshelling. Instappen zonder schuifplank praktisch uitgestoten en te ontraden (relco's)	● ● Afstand van de bus tot de halte. Karsten bus om instap te verlagen geeft bij hellingen met schot naar trottoir een te grote dwarshelling. Instappen zonder schuifplank praktisch uitgestoten en te ontraden (relco's)			Lage vloerbus met uitgeschuifde: Exacte helling bus, L.v.m. uitgeschuifde, Helle kommen elimineren dan wel zeer lang (2x buslengte) Meesamen uitgeschuifde plank, Helder hulp chauffeur, Rondom laten instaan, bij een te grote helling.	Invouwen lege vloer trams, parons op hoogte brengen. (Probleem bij verhoogde straatrand voor fietsverkeer (trappers))	
		a,b	● Instappen zonder schuifplank niet eenvoudig	● Instappen zonder schuifplank niet eenvoudig			Lage vloerbus met schuifplank	Invouwen lege vloer trams, parons op hoogte brengen. (Probleem bij verhoogde straatrand voor fietsverkeer (trappers))	
		r,b,c,t	● ● ● ● Ongelijk trottoir verhindert gebruik schuifplank (b,u) Foutplaatsen bij haltes (b,u)	● ● ● ● Ongelijk trottoir verhindert gebruik schuifplank (b,u) Foutplaatsen bij haltes (b,u)		Aangepast vervoer, gebruik BR, instapsteun (c, t) Afstemming vervoerswet met beheerder Infrastructuur (ordstroom haltes)	Aanpassen opbaar vervoer: lage vloer bussen (b), instap steun met BR (r) vloer steunsteun	Op grote hoogte brengen van de parons (r)	
		r,m,s,b (c,t)	● Evenwichtsproblemen Snel wegrijden vooraf persoon zit. Te snel opstappen terwijl reiziger zit.	● Evenwichtsproblemen Snel wegrijden vooraf persoon zit. Te snel opstappen terwijl reiziger zit.	18,19	instapbegeleiding instructie chauffeurs (a,b,b,c,c)	ICR materiaal, naar buiten uitstekende handgrepen (r)		

Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers: Knelpunten en oplossingsrichtingen.									
taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	knelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn			geen
						kort	middellang	lang	
○ weinig problemen ● veel problemen						< 3 jaar	3 - 8 jaar	> 8 jaar	
		trein (r), metro (m), sneltram (s), tram(a) bus (b), taxibus (x) collect. systemen (c), taxi (t)	• rolstoel (zelfbeweiger) (rz) • (duw)rolstoel (dr) • elektrische rolstoel (er) • scootermobiel (sm) • rollator (rf)						
	• doorgang plaatsen (dimensionen, obstakels) • verplaatsen naar zitplaats (nrc, gebruik mobiliteits hulpmiddelen bij verplaatsing) • meenemen overige hulpmiddelen en/of bagage • bevestigen / losmaken vastzetssystemen	b alle	● toegankelijkheid (r,b,c) ● taxi niet toegankelijk (sm) ● Opbergen rollator, gaan zitten Voor het meenemen van bagage is een rolstoelpassagier bij overstappen, in en uitstappen afhankelijk van hulp ● ● ● ● Huidige in busjes gebruikte vastzetssystemen zijn niet zelfstandig door reiziger te bedienen.	● ● ● ● toegankelijkheid (r,b,c) ● taxi niet toegankelijk (sm) ● Opbergen rollator, gaan zitten Voor het meenemen van bagage is een rolstoelpassagier bij overstappen, in en uitstappen afhankelijk van hulp ● ● ● ● Huidige in busjes gebruikte vastzetssystemen zijn niet zelfstandig door reiziger te bedienen.	4,23 (c)	Overstappen van de scootermobiel of naar zitplaats. Ander vervoer (x) Lage vloer bus; Opbergvastzet plaats rollator, voldoende beugels om zitplaats te bereiken.	Bij werkzaamheden aan haltes, stations, toegankelijkheid verbeteren. Ingang in midden van de bus. In gebruik nemen meerdere lage vloer bussen. Interieur aanpassen Aanwezigheid overstapbegeleiding (zie RCT, r) zie vastzetten mobiliteits hulpmiddel		
gebruik van voertuigmateriaal • zitpositie handhaven	• transfer tussen stoel en mobiliteits hulpmiddel • zitpositie handhaven	alle b	● ● ● ● Overschrijven op de stoelbank (rolstoelgebruikers blijven L.v.m. ruimte in eigen rolstoel (b)) ● Zitend op dwarsberijde bij niet aangepast rijgedrag onvoldoende stabiliteit	● ● ● ● Overschrijven op de stoelbank (rolstoelgebruikers blijven L.v.m. ruimte in eigen rolstoel (b)) ● Zitend op dwarsberijde bij niet aangepast rijgedrag onvoldoende stabiliteit			Ruimte rollator op het balkon, dicht bij zitplaats (b). Tebuisje i.p.v. taxi voor vervoer. Aanpassen rollator	Nieuw materiaal uitvoeren met opklapbare leuningen en kunststof zittingen (comfort?)	
mobiliteits hulpmiddel als bagage transporteren	• plaatsen mob. hulpmiddel in de bagageruimte	b, c, t	● ● ● ● Begeleiding nodig (b), ruimteprobleem (b,c,t), vastzetprobleem	● ● ● ● Begeleiding nodig (b), ruimteprobleem (b,c,t), vastzetprobleem					

Openbaar vervoer en roistoelgebruikers. Kneelpunten en oplossingsrichtingen.

taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	kneelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn			
						kort	middellang	lang	geen
O weinig problemen ● veel problemen						< 3 jaar	(3 - 8 jaar)	> 8 jaar	
zitten in mobiliteits-hulpmiddel (niet voertuigbaar)	- positioneren mobiliteits-hulpmiddel	alle	● ● ● ● ●	Benodigde plaatsruimte, ruimte bij grove scootmobielen onvoldoende, onduidelijke hanteer- en gestandaardiseerde ruimte.			In gebruik nemen lege vloer tussen, trams, toiletbusjes met plaats voor rostoelgebruiker. Interieur aanpassen. Overleg over standaardisatie meelvoering "rostoel" plaats tussen vervoer en fabrikanten mob. hulpmiddelen.		
	- vastzetten mobiliteits-hulpmiddel	alle	● ● ● ● ●	Veiligheid afhankelijk van opstapende verplaatsingen en verplaatsingen. Verschil bij normale en noodtoelaten. (r) alleen een probleem bij calamiteiten. Welke richtlijnen ontbreken. Veiligheid afhankelijk van: - Soort RBS dat gebruikt wordt - Beschikbaarheid vervoerspersoneel de RBS bevestigt	2,3,6,7,8,10, 14, 26	Vergicht stellen van gekleurde RBS'en bij het vervoer van rostoelen (terminale x.c.) Rostoelafbrakant markeren rostoel, jaalle plaats om RBS te bevestigen.	Vergicht stellen van gekleurde RBS'en bij het vervoer van rostoelen (b.a.a) (m7)		NS voert geen vastzetssystemen in, i.v.m. lege opstapende verplaatsingen/ verplaatsingen.
	- zijpositie handhaven	a,b,s	●	Niet alle rostoelen (o.s. sportrostoelen, kinderrostoelen, scootmobielen) zijn aangepast voor een vastzetstelsel. De huidige vastzetstelsels vergen hulp van een derde en zijn niet zonder meer geschikt voor het openbaar vervoer	14	Bij te verstevigen rostoelen, waarmee gebruik gemaakt zal worden van vervoer, voorbereiden voor vastzetstelsel, deel van de vastzetting.	Invoering van een universeel vastzetstelsel bij nieuw materiaal. Standardisatie van bevestigingspunten op de rostoel. Opnamen in ontwerpproces (fabr.) Oriëntatie, door de rostoelgebruiker of begeleider beter bedienbaar, automatisch vastzetstelsel		
		a,b,s	●	Stabiliteit (z) (opstapende) vasthouden is een probleem. Gordels niet functioneel, anderzamenheid hoger dan accelleratie bus	24,25	(lege vloer bus) Niet de rug in de rijrichting leggen een stabiel breed schot, gordels ev. bedienbaar door begeleider (dr).			

Openbaar vervoer en roistoelgebruikers. Kneelpunten en oplossingsrichtingen.

taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	kneelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn			
						kort	middellang	lang	geen
O weinig problemen ● veel problemen						< 3 jaar	(3 - 8 jaar)	> 8 jaar	
vastzetten rollende		b	● ●	Stabiliteit gordels niet functioneel, anderzamenheid hoger dan accelleratie bus		(lege vloer bus) Niet de rug in de rijrichting leggen een stabiel breed schot, gordels ev. bedienbaar door begeleider, begeleider stoel vasthouden (dr). - Stabiliteit via rostoel gordels (probleem bij calamiteit, instelling, ev. veranderingen)	Orbitalingskruis van comfortabele en veilige gordelstelsel voor rollenden met romp instabiliteit en verminderde handfunctie.		
		b	●	Stabiliteits probleem dichter rostoel met veranderingenmotor niet toegestaan (veiligheid)		Gebruik andere rostoel (veer motor)	Orbital vastzetstelsel ook geschikt voor scootmobielen.		
		alle	● ● ● ● ●	Huidige veiligheids-gordels onvoldoende, welke richtlijnen ontbreken.	14	Gebruik maken van goed gekleurde gordelstelsels.	Gordelstelsel ontwikkelen in samenwerking met fabrikant (sm)		NS voert geen gordelstelsels in, i.v.m. lege opstapende verplaatsingen/ verplaatsingen.
verkeeren laten wegens reizen in spitsijd	- ondienen van zijplaats	r,m,s,b	● ● ● ● ●	Ruimte voor rostoelers ingevuld door staande passagiers, vol vervoersmiddel. Plaatsgebrek bij meerdere rostoelgebruikers, eveneens een probleem bij het beschikbaar zijn van een beperkt aantal vastzetstelsels		Voorkeursplaats (r,b) Gebruik maken van alternatief vervoer (c, f), aandachtspunt voor landelijke spreiding en gebruiksmogelijkheid.			
		c		Alle vervoersmiddelen zijn bezet		Wachten volgende mogelijkheid, wachtende reiziger informeren. Kneelpunten inventariseren. Vervoerplicht bij voorsamenstelling.			Geen oplossing
	- verplaatsen van mob. hulpm. in voertuig	r	● ● ● ● ●	Geen vaste positie toegankelijke ingang, verschillende typen reizen stoppen aan hetzelfde parron		Vaste samenstelling van reizen.	Vermiddeling van plaats toegankelijke ingang op richting borden (landel., afhankelijk van type trein)		
	- bepalen en verweven juiste instappositie	(r),m,s,b	● ● ● ● ●	Bij drukke omstandigheden tijd om in te stappen, gedrag mede-rijders = reiden om niet te reizen in spits of met bepaald vervoersmiddel		Begeleiding (r) Alternatief vervoer (x.c.f)			

Openbaar vervoer en rolstoelgebruikers: Knelpunten en oplossingsrichtingen.

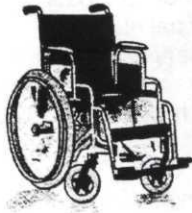
taak	subtaak	vervoersysteem	gebruiker van mobiliteits hulpmiddel	knelpunt	referentie	oplossingsrichting/ termijn			geen
						kort (< 3 jaar)	middellang (3 - 8 jaar)	lang (> 8 jaar)	
			O weinig problemen ● veel problemen						
		trein (r), metro (m), sneltram (s), tram (e) bus (b), taxibus (x) collect. systemen (c), taxi (t)	• rolstoel (zelfbeweeg) (rz) • (dure)rolstoel (dr) • elektrische rolstoel (er) • scootermobiel (sm) • rollator (rf)						
	• tijdsdruk handelingen • afwijking dienstregelingen	(r), m, s, b dienstregeling: r, m, s, b aansluitend vervoer: alle	O O O O O O O O	Bij drukte onvoldoende tijd om in te stappen, gedrag mederzitters = reden om niet te reizen in spits of met bepaald vervoermiddel Afspreek rond begeleiding (r) en aansluitend vervoer (LC) een probleem. Alternatieven bij calamiteiten (c) uitval van treinen worden busaan- gesloten toegankelijk?		Informatie mederzitters (publiek), effectief? Mobieltoon gebruiken voor aanspreken afspreken. (vb.: Samenwerking bristaxi (betaalbaar) met NS verkeersleiding bij veranderingen vervoersaanpak. Toegankelijk alternatieven opnemen in draaiboek, indien nodig ad hoc regelen.	Flexibeler systeem van reserveringen?		

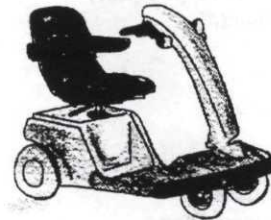
Bijlage 10

Tekeningen rolstoelen

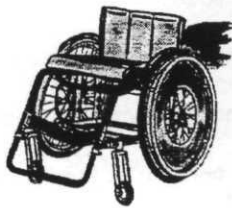
De volgende tekeningen laten verschillende soorten rolstoelen zien (Hielkema, 1996).

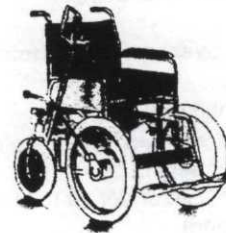
duw-hoepelrolstoel

scootermobiel

'actief-rolstoel'

rolstoel met hefboom

electrische rolstoel

Bijlage 11

Enquête

Algemene vragen over wie u bent

1. In welk jaar bent u geboren?
Gemiddeld in 1919 (80 jaar)
2. Wat is uw geslacht?
- (7) 1 [] man
(20) 2 [] vrouw
3. Wat is uw burgerlijke staat?
- (2) 1 [] gehuwd
- 2 [] samenwonend
(2) 3 [] ongehuwd en nooit gehuwd geweest
(2) 4 [] gescheiden (of gescheiden leven)
(21) 5 [] weduwe / weduwnaar

Nu volgen vragen over uw woonsituatie

4. Hoe bent u gehuisvest?
- 1 [] in een eensgezinswoning of benedenverdieping
- 2 [] in een flat zonder lift (niet op de begane grond)
(6) 3 [] in een flat met lift
(6) 4 [] in een bejaardentehuis of verzorgingstehuis / verpleeghuis
(15) 5 [] in een seniorenwoning met extra hulpvoorzieningen (aanleunwoning)
- 6 [] anders, nl. _____
5. Zijn er speciale aanpassingen / voorzieningen in uw woning aangebracht?
- (17) 1 [] ja
(10) 2 [] nee

Nu volgen enkele vragen over uw gezondheidstoestand en medische achtergrond

6. Hoe vindt u uw eigen gezondheid in het algemeen?
- (1) 1 [] zeer goed
(8) 2 [] goed
(9) 3 [] matig
(7) 4 [] slecht
(1) 5 [] zeer slecht
7. Kunt u binnenshuis lopen?
- (14) 1 [] ja, zonder hulp of hulpmiddelen
- 2 [] helemaal niet
- 3 [] alleen met hulp van anderen
(13) 4 [] zonder hulp van anderen, maar met hulpmiddelen
8. Kunt u buitenshuis lopen?
- (8) 1 [] ja, zonder hulp of hulpmiddelen
(3) 2 [] helemaal niet
- 3 [] alleen met hulp van anderen
(16) 4 [] zonder hulp van anderen, maar met hulpmiddelen

9. Kunt u autorijden?
- (3) 1 [] ja, zonder aanpassing aan de auto
(22) 2 [] helemaal niet
(2) 3 [] met aanpassing aan de auto

10. Kunt u gebruik maken van het openbaar vervoer?
- (6) 1 [] ja, zonder hulp of hulpmiddelen
(16) 2 [] helemaal niet
(3) 3 [] alleen met hulp van anderen
(2) 4 [] zonder hulp van anderen, maar met hulpmiddelen

11. Als u moeite heeft met zich te verplaatsen, kunt u aangeven waardoor dat komt?
- 1 [] aangeboren, of bij de geboorte ontstaan
(21) 2 [] door een ziekte, of door de ouderdom
- 3 [] door een ongeval
(6) 4 [] niet van toepassing

Nu volgen vragen over vervoershulpmiddelen en het gebruik ervan

12. Bent u bekend met de volgende vervoershulpmiddelen?
- (1) 1 [] geen
(24) 2 [] (aangepaste-) auto
(24) 3 [] scootermobiel
(24) 4 [] (elektrische-) rolstoel
(23) 5 [] brommobiel
- 6 [] anders, nl. _____
(26) 7 [] rollator
13. Wat voor vervoershulpmiddelen gebruikt u?
- (4) 1 [] geen
(3) 2 [] een (aangepaste-) auto
(1) 3 [] alleen een scootermobiel
- 4 [] alleen een rolstoel
- 5 [] alleen een elektrische rolstoel (geen scootermobiel)
- 6 [] een scootermobiel en een (elektrische-) rolstoel
(4) 7 [] een (elektrische-) rolstoel, rollator en krukken
(2) 8 [] een scootermobiel, (elektrische-) rolstoel, rollator etc.
(13) 9 [] anders, nl. rollator / stok
14. Weet u wat een scootermobiel is?
- (24) 1 [] ja
(3) 2 [] nee

15. Krijgt u een tegemoetkoming in de kosten voor vervoer?

- (10) 2 [] nee
1 [] ja, vergoeding gebruik eigen auto
3 [] ja, aanpassing eigen- of bruikleenauto
4 [] ja, volledige vergoeding taxi
(17) 5 [] ja, gedeeltelijke vergoeding taxi (deeltaxi)

16. Heeft u de beschikking over een eigen auto?

- (3) 1 [] ja
(2) 3 [] ja, met speciale aanpassingen
(22) 2 [] nee

17. Zou u een aangepast vervoermiddel willen hebben?

- (6) 1 [] ja
(21) 2 [] nee

Zo, ja kunt u dan aangeven wat voor soort aangepast vervoermiddel u zou willen hebben?

- (2) aangepaste auto; (2) scooter;
(1) elec. rolstoel; (1) rollator

18. Wat voor soort verplaatsing zou u met uw aangepaste vervoermiddel vooral gaan maken?(meerdere antwoorden mogelijk)

- (14) 1 [] boodschappen doen, naar postkantoor e.d.
(3) 2 [] vervoer naar 'medische behandeling'
(19) 3 [] 'wandelingetjes' / blokje om
(3) 4 [] naar bushalte en / of station
(9) 5 [] bezoek familie, vrienden en kennissen
(8) 8 [] vervoer naar recreatie (sport, buurthuis, kerk e.d.)
- 7 [] vervoer naar werk
(1) 6 [] anders, nl. _____

19. Met welk vervoermiddel maakt u de meeste verplaatsingen? (reisje, visite, boodschappen e.d.) [meerdere antwoorden mogelijk]

- (5) 1 [] te voet
(2) 2 [] fiets
(2) 3 [] rolstoel
(5) 4 [] scootermobiel
- 5 [] brommobiel
(19) 6 [] anders, nl (4) auto; (10) rollator;
(5) deeltaxi / bus

De volgende vraag gaat over de afstand van uw huis tot aan bepaalde voorzieningen

20. Nu volgen een aantal vragen over de afstand van uw woning tot gelegenheden waar u in uw dagelijks leven gebruik van maakt.

Wilt u bij elke vraag de kortste afstand invullen die van toepassing is? (Als u de afstand niet weet, wilt u dan proberen de afstand te schatten?)

a. Hoe ver is uw woning verwijderd van winkels, waar u voor uw dagelijkse boodschappen terecht kunt?

- (12) 1 [] binnen een straal van 500 meter
(15) 2 [] binnen een straal van 1 kilometer
3 [] binnen een straal van 2 - 3 kilometer
4 [] binnen een straal van 3 - 5 kilometer
5 [] verder dan 5 kilometer

b. Hoe ver is uw woning verwijderd van uw huisarts, apotheek?

- (5) 1 [] binnen een straal van 500 meter
(16) 2 [] binnen een straal van 1 kilometer
(5) 3 [] binnen een straal van 2 - 3 kilometer
(1) 4 [] binnen een straal van 3 - 5 kilometer
5 [] verder dan 5 kilometer

c. Hoe ver is uw woning verwijderd van een bushalte of station?

- (14) 1 [] binnen een straal van 500 meter
(13) 2 [] binnen een straal van 1 kilometer
3 [] binnen een straal van 2 - 3 kilometer
4 [] binnen een straal van 3 - 5 kilometer
5 [] verder dan 5 kilometer

d. Hoe ver is uw woning verwijderd van een postkantoor of brievenbus?

- (11) 1 [] binnen een straal van 500 meter
(15) 2 [] binnen een straal van 1 kilometer
(1) 3 [] binnen een straal van 2 - 3 kilometer
4 [] binnen een straal van 3 - 5 kilometer
5 [] verder dan 5 kilometer

Wilt u aangeven in hoeverre u gezien uw gezondheid in staat bent onderstaande handelingen uit te voeren?

21. Bent u in het bezit van een scootermobiel

- (6) 1 [] ja, ga naar vraag 24
(21) 2 [] nee

22. Zelfstandig op visite gaan (zonder gebruik van de scootermobiel)?

- (10) 1 [] ja, zonder moeite
(2) 3 [] ja, met moeite
(9) 2 [] nee, dat kan ik niet

23. Boodschappen doen (zonder gebruik van de scootermobiel)?

- (9) 1 [] ja, zonder moeite
(6) 3 [] ja, met moeite
- 2 [] nee, dat kan ik niet zelfstandig
(6) 9 [] nee, dat hoeft ik niet te doen

De volgende vragen alleen in te vullen door scootergebruikers, mensen die geen scootermobiel hebben kunnen verder met vraag 35.

24. Mag u de scootermobiel onder alle weersomstandigheden gebruiken?

- (6) 1 [] ja
- 2 [] nee, nl. _____

Wilt u aangeven in hoeverre u gezien uw gezondheid in staat bent onderstaande handelingen uit te voeren?

25. Zelfstandig op visite gaan (zonder gebruik van de scootermobiel)?

- (1) 1 [] ja, zonder moeite
(3) 3 [] ja, met moeite
(2) 2 [] nee, dat kan ik niet

26. Zelfstandig op visite gaan (met gebruik van de scootermobiel)?

- (3) 1 [] ja, zonder moeite
(3) 3 [] ja, met moeite
- 2 [] nee, dat kan ik niet

27. Boodschappen doen (zonder gebruik van de scootermobiel)?

- (2) 1 [] ja, zonder moeite
(2) 3 [] ja, met moeite
(1) 2 [] nee, dat kan ik niet zelfstandig
(1) 9 [] nee, dat hoef ik niet te doen

28. Boodschappen doen (met gebruik van de scootermobiel)?

- (5) 1 [] ja, zonder moeite
(1) 3 [] ja, met moeite
- 2 [] nee, dat kan ik niet zelfstandig
- 9 [] nee, dat hoef ik niet te doen

29. Hoe vaak gebruikt u uw scootermobiel?

- (1) 1 [] vrijwel elke dag
(4) 2 [] 2 - 4 keer per week
- 3 [] 1 keer per week
(1) 4 [] 1 tot enkele keren per maand

30. Wilt u aankruisen waar u uw scootermobiel voornamelijk gebruikt?

- (4) 1 [] buiten
2 [] buiten, maar ook binnen in bijv. supermarkt, openbaar gebouw e.d.
3 [] binnen op mijn werk
4 [] binnen thuis
5 [] binnen en buiten
(2) 6 [] overal waar het kan

31. Waar gebruikt u uw scootermobiel het meest voor? (meerdere antwoorden mogelijk)

- (3) 1 [] voor boodschappen doen, naar postkantoor e.d.
2 [] voor vervoer naar 'medische behandeling'
(5) 3 [] voor wandelingetjes
4 [] naar bushalte en / of station
(2) 5 [] voor bezoek familie, vrienden en kennissen
(3) 8 [] voor vervoer naar recreatie (sport, buurthuis, kerk e.d.)
7 [] voor vervoer naar werk
6 [] anders, nl. _____

32. Zou u meer gebruik willen maken van de scootermobiel?

- (5) 1 [] ja
(1) 2 [] nee

33. Wordt u in het gebruik van de scootermobiel belemmert in het dagelijks gebruik?

- (6) 1 [] ja
- 2 [] nee

34. Zo ja, waardoor wordt u belemmert? (meerdere antwoorden mogelijk)

- (1) 1 [] meubels in woning
(4) 2 [] stalling bij woning
- 3 [] stalling bij andere locatie
(3) 4 [] weg te smal / verkeer te druk
(2) 5 [] trappen / hoogteverschillen
(2) 6 [] anders, nl. _____

35. Vindt u dat de scootermobiel een goed en veilig alternatief is voor de fiets of lopen?

- (19) 1 [] ja
(8) 2 [] nee

36. Welke voordelen ziet u van de scootermobiel? (meerdere antwoorden mogelijk)

- 1 [] goedkoop
(17) 3 [] biedt mij veel zelfstandigheid
(14) 4 [] maakt de afstanden kleiner
(7) 5 [] heeft veel gebruiksgemak
(4) 2 [] ik zie geen voordelen

37. Welke nadelen ziet u van de scootermobiel? (meerdere antwoorden mogelijk)

- (2) 1 [] duur in aanschaf
(7) 3 [] afhankelijk van het weer
(5) 4 [] lijkt mij onveilig
(6) 5 [] past niet in op straat (de infrastructuur zorgt voor een beperkt gebruik)
(11) 2 [] ik zie geen nadelen

